

ΠΡΕΠΕΙ Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΝΑ KYBERNAEI; ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Σίσσυ Βελισσαρίου

méta Working Papers

Editor: Dr Sotiris Mitralexis

Assistant Editor: Kostas Raptis

Advisory Committee

Dr Antara Haldar, University of Cambridge

Dr Kostas Kanellopoulos, University of Crete

Dr Athina Karatzogianni, University of Leicester

Dr Vasilis Kostakis, Tallinn University of Technology & Harvard University

Dr Lyndsey Stonebridge, University of Birmingham

Dr Nicolas Theocarakis, University of Athens

Dr Paul Tyson, University of Queensland

Dr Yanis Varoufakis, University of Athens

Dr Sissy Velissariou, University of Athens

Dr Mari Velonaki, University of New South Wales

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, *méta Working Papers*, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of post-capitalism-oriented thinkers.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the [Creative Commons CC BY-NC-ND license](#). An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. Our non-binding suggestion for references is the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of *méta Working Papers*' contents, which reflect the views only of the authors, and *méta* cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralexis@metacpc.org, with 'máta Working Papers Submission' on the subject line.

Πρέπει η Αριστερά να κυβερνάει;

Μαθήματα από την πρόσφατη ελληνική εμπειρία

Σίσσυ Βελισσαρίου

Σύνοψη

Η Σίσσυ Βελισσαρίου εξετάζει το ερώτημα: Αριστερά και «Κυβερνησιμότητα» Ποια εμπλοκή με την εξουσία, υπό ποίους όρους και προς όφελος ποίων; με πλοηγό τόσο την πρόσφατη ελληνική εμπειρία όσο και τη διεθνή συζήτηση και βιβλιογραφία, αρχίζοντας από το ερώτημα: πρέπει η Αριστερά να κυβερνάει;

Η Σίσσυ Βελισσαρίου είναι Καθηγήτρια Αγγλικής Λογοτεχνίας και Πολιτισμού στο ΕΚΠΑ. Είναι ενταγμένη από φοιτήτρια στην Αριστερά. Για πολλά χρόνια ήταν μέλος του ΔΣ του Συλλόγου Διδασκόντων της Φιλοσοφικής Σχολής. Για 13 χρόνια ήταν μέλος της ΚΕ του ΣΥΝ και Αντιπρόεδρος του Ινστιτούτου Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» όπου στις Ετήσιες Διαλέξεις προς τιμήν του Νίκου Πουλαντζά προσφώνησε και παρουσίασε το έργο των φιλοσόφων και διανοούμενων διεθνούς εμβέλειας Judith Butler (2009) και Gayatri Chakravorty Spivak (2012), διοργάνωσε ημερίδα στη μνήμη του Edward Said (2003) και εκδήλωση στο πλαίσιο του Αντιρατσιστικού Φεστιβάλ σε συνεργασία με την Πακιστανική Κοινότητα με ομιλητή τον Aamir Mufti, Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας (2014). Υπήρξε μέλος της Επιτροπής Πολιτικού Σχεδιασμού και της Επιτροπής Κυβερνητικού Προγράμματος του ΣΥΡΙΖΑ από τον οποίον έφυγε μετά το Δημοψήφισμα του 2015. Έχει συγγράψει μονογραφίες και επιστημονικά άρθρα αλλά και πολλά άρθρα και δοκίμια για την παιδεία, πολιτισμό και πολιτική ενώ έχει συμμετάσχει σε διεθνή και ελληνικά συνέδρια, συμπόσια και ημερίδες. Ήταν υποψήφια στις εκλογές με το ΜεΡΑ25 και για ένα χρόνο μέλος της ΟΕΣΚΕ και της Συντονιστικής Επιτροπής (CC) του DiEM25 ενώ από τον Οκτώβριο είναι μέλος της ΠΓ του ΜέΡΑ25 και Αντιπρόεδρος του μέτα. Είναι αντιπρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του μέτα, του Κέντρου Μετακαπιταλιστικού Πολιτισμού.

Πρέπει η Αριστερά να κυβερνάει; Μαθήματα από την πρόσφατη ελληνική εμπειρία

Ας αρχίσουμε με ένα ερώτημα, καθόλου αυτονόητο: Πρέπει η Αριστερά να κυβερνάει; Το ερώτημα είναι καίριο διότι υπάρχει μία παράδοση άρνησης αυτής της στόχευσης στον πολιτικό αυτό χώρο, η οποία δεν εκδηλώνεται συνήθως σε ρητορικό επίπεδο αλλά υποκρύπτεται στην πολιτική πρακτική αριστερών σχηματισμών και κομμάτων. Όσον αφορά στα δικά μας, το ΚΚΕ είναι το προφανές παράδειγμα που ταυτίζει με μαγικό τρόπο την Αριστερά στην εξουσία με την έλευση του σοσιαλισμού χωρίς να εξηγεί μέσα από ποια διαδικασία αυτό θα επιτευχθεί. Μετά το 1989 (συγκυβέρνηση Τζανετάκη) έχει εξοβελίσει εαυτόν από την διακυβέρνηση και εν τέλει οποιαδήποτε πράξη ξεπερνά τις δικές του αυστηρές οριοθετήσεις στο όνομα της «ιδεολογικής καθαρότητας». Αυτή εγγράφει μια θρησκευτικού τύπου σχέση με τους οπαδούς του εφόσον μεταθέτει τη λαϊκή εξουσία στην έλευση του (σοσιαλιστικού) Μεσσία ενώ το οδηγεί στον απόλυτο σεχταρισμό. Ειδικά, όμως, μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού μπλοκ το 1989-1990, το ζήτημα «Αριστερά και εξουσία» περιπλέκεται εφόσον κάποιες αριστερές δυνάμεις προσχωρούν στη σοσιαλδημοκρατία ενώ άλλες, αντιδρώντας

αμυντικά στην κατίσχυση του νεοφιλελευθερισμού, περιορίζονται σε «αμυντικούς αγώνες με διάφορες παραλλαγές του ‘αντί’» (Παπακωνσταντίνου 2013, 21).

Όμως η νεοφιλελευθερη ιδεολογική κατίσχυση ευθύνεται και για μία άλλη εκδοχή της αμυντικής στάσης της Αριστεράς. Η απαξίωση καθολικών απελευθερωτικών προταγμάτων, που υπήρχαν εκείνα τα οποία ωθούσαν στην επαναστατική ανατροπή, η υποκατάστασή τους από την εξατομικευμένη θεώρηση των πραγμάτων και ο κατακερματισμός του αιτήματος της μαζικής απελευθέρωσης σε πολιτικές ταυτότητας είναι επίσης σημαντικά στοιχεία που έχει αφομοιώσει ιδεολογικά η Αριστερά με άκριτο τρόπο (Velissariou 2018, 4-5). Η αγωνία της είναι να συμβαδίζει με το νέο διακύβευμα της αναγνώρισης του «Άλλου/Διαφορετικού» σε μια «ηθικοποιημένη» γλώσσα που είναι αναντίρρητη, εξου και απαγορευτική της οποιασδήποτε διαφωνίας (Bickerton και Invernizzi Accettì 2021, 166) — αλλά αυτό είναι ένα άλλο τεράστιο θέμα που χρήζει ειδικής ανάλυσης. Πολύ περιληπτικά, ο κινηματικός χαρακτήρας των πολιτικών ταυτότητας, των θεματικών κινημάτων κλπ., αν δεν εγγράφονται σε ένα συνολικότερο σχέδιο ανατροπής των καπιταλιστικών σχέσεων εκμετάλλευσης, αφομοιώνονται από το σύστημα μέσω της συμπερίληψης. Αυτή μπορεί μεν να είναι, και είναι, απελευθερωτική για τις καταπιεζόμενες ομάδες, δεν συνεπάγεται όμως την καθολική χειραφέτηση. Και αυτό, επειδή έχει εξοβελισθεί από το 1990 και μετά από τη συνολική εικόνα το καθολικό αίτημα της επανάστασης ως συνέπεια και της απομείωσης έως και εξαφάνισης μιας Αριστεράς με αίτημα την ανάγκη της ανατροπής του καπιταλισμού.

Όμως τι νόημα έχει η συμμετοχή στην Αριστερά, δεδομένης της νεοφιλελευθερης ηγεμονίας, της κορύφωσης δηλ. του βαθύτατου μετασχηματισμού του κοινωνικού σώματος από το 1960/1970 σε ατομικιστικές

αντιλήψεις του εαυτού και της ένταξής του στο κοινωνικό, ως αποτέλεσμα της αποδιάρθρωσης των οργανωμένων συμφερόντων, της απίσχνασης της ταξικής ιδεολογίας και ταυτότητας των εργαζόμενων (Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 99, 103-04), και πολλών άλλων; Η λάθος απάντηση είναι το ΟΧΙ στην «Αριστερά στην Κυβέρνηση» μέσα από μία «αντι-ρεφορμιστική», σεχταριστική στάση αποχής από την πολιτική πράξη ή την υπόκλιση στο αυθόρυμητο των κινημάτων «από τα κάτω» σε ένα κόμμα, απλό υποδοχέα ταυτοτικής ή θεματικής ριζοσπαστικοποίησης γύρω από μερικά θέματα. Η σωστή απάντηση είναι ότι η πολιτική ένταξη στο χώρο της οργανωμένης Αριστεράς δεν μπορεί παρά να έχει στόχο τη συνολική ανατροπή του κυρίαρχου συστήματος εκμετάλλευσης. Το πρόβλημα είναι ο ορίζοντας που αυτή διανοίγει σε στρατηγική ρήξης, κάτω από ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, και βεβαίως ΟΧΙ το ψευδοδίλλημα που έθεσαν, για παράδειγμα, μετά το Δημοψήφισμα του 2015, κάποιοι «ενσωματωμένοι» διανοούμενοι της ηγεσίας του ΣΥΡΙΖΑ περί της «Αριστεράς της ευθύνης» και της «Αριστεράς της πεποίθησης».

Μιλώντας για τις προϋποθέσεις, που θα πρέπει να συγκροτούν ως εφικτή την ανάδειξη της Αριστεράς στην κυβέρνηση, προκύπτει το μέγα θέμα του κράτους, το οποίο παραμένει αντικείμενο ανοικτών θεωρητικών συζητήσεων και διαμάχης στην αριστερή παράδοση, και είναι προφανές ότι δεν μπορεί να εξαντληθεί εδώ. Η ιστορία στην Ευρώπη πολύ χοντρικά έχει δείξει δύο δρόμους: κατά τη μαρξιστική-λενινιστική παράδοση την κατάληψη του κράτους με σκοπό την καταστροφή/απονέκρωση του και το ευρωκομμουνιστικό υπόδειγμα (υπάρχει και στον Πουλαντζά) που τυποποιήθηκε ως «δημοκρατικός δρόμος προς τον σοσιαλισμό». Ας συμφωνήσουμε καταρχήν στην αυτονόητη απόρριψη της θεώρησης του κράτους ως εργαλείου/αντικειμένου δυνάμενου να χρησιμοποιηθεί «κατά βούληση» από τις κυρίαρχες τάξεις, όπως και της

εξουσίας «ως μετρήσιμης οντότητας που ενσαρκώνεται στο κράτος», θέσεις που καταλογίζει ο Πουλαντζάς στον Αλτουσέρ (1979) (Πουλαντζάς 1980, 53-76, 62). Αντ' αυτού, στο ύστερο έργο του, προτείνει το κράτος ως υλική συμπύκνωση συσχετισμού ταξικών δυνάμεων που μπορεί να τροποποιηθεί στην υλικότητά του, κάτι «που δεν είναι παρά μια όψη της της δημοκρατικής μετάβασης στον σοσιαλισμό» (Πουλαντζάς 63, 65).¹

Κατά τους Christopher J. Bickerton και Carlo Invernizzi Accetti, «η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1970 σηματοδοτεί το τέλος του συστήματος εκπροσώπησης που αναδείχθηκε τον 19^ο αιώνα» (2021, 119)² για τους προαναφερθέντες λόγους. Τα κόμματα παύουν να είναι «το πολιτικό χέρι των κοινωνικών ομάδων» (Katz and Mair στους Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 100), γεγονός εξαιρετικά ορατό στη «γενικευμένη αποδυνάμωση των συνδικάτων» και «την αποκέντρωση των συλλογικών δομών διαπραγμάτευσης» κατά το 1974-2005 (Baccaro and Howell στους Bickerton και Invernizzi Accetti 2021 , 114). Παράλληλα στις τελευταίες δεκαετίες του 2000 αιώνα αναδεικνύεται το σημαντικό φαινόμενο μίας γενικευμένης καρτελοποίησης των συστηματικών κομμάτων που, εν όψει της «προϊούσας διάβρωσης της παραδοσιακής τους

¹ «Κατά τον Πουλαντζά, η δομή του κράτους ... εμπεριέχει την ειδική παρουσία των κυριαρχούμενων τάξεων και τους αγώνες του... (ταυτόχρονα συμβιβάζεται με πολλά από τα αιτήματά τους)». Λειτουργεί ως διαμεσολαβητής στην ταξική σύγκρουση μεταξύ κυριαρχων και κυριαρχούμενων, συγκρατώντας στο εσωτερικό της τους τελευταίους ως κυριαρχούμενες (Martin Carnoy, Κράτος και πολιτική θεωρία (Αθήνα: Οδυσσέας, 1990), 171. Για τη μετατόπιση της έννοιας του κράτους στο έργο του, βλ. 138-176. Επίσης για τον Πουλαντζά και το κράτος, ειδικότερα κατά τη μετάβαση στο σοσιαλισμό βλ. την πολύ ενδιαφέρουσα συνέντευξή του στον Henry Weber (2008).

² Όλες οι αναφορές μου στους Bickerton και Invernizzi Accetti 2021 είναι δικές μου μεταφράσεις.

υποστήριξης (1960 και 1970) ‘αποσύρονται στο κράτος’ και υπεισέρχονται σε μεταξύ τους σχέσεις συνέργειας για το διαμοιρασμό αξιωμάτων και της εξουσίας» (Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 116).³ Το θατσερικό TINA επισφραγίζει τη νεοφιλελεύθερη ηγεμονία επί του συστήματος πολιτικής εκπροσώπησης στην Ευρώπη. Εφόσον δεν υπάρχει εναλλακτική, τα κόμματα εμφανίζονται αφυδατωμένα από τις μεταξύ τους ιδεολογικές διαφορές και αντιπαραθέσεις, με προγραμματικές θέσεις που προσομοιάζουν ενώ τα εκλογικά αποτελέσματα ελάχιστα επιδρούν στον τρόπο διακυβέρνησης. Εν ολίγοις η καρτελοποίηση εξορίζει οποιαδήποτε έννοια ριζοσπαστικής πολιτικής ανατροπής του TINA, εφόσον το έδαφός της είναι η συρρίκνωση του χώρου της πολιτικής ως σύγκρουσης ταξικών συμφερόντων. Η συρρίκνωση αυτή οξύνεται από τη συμμετοχή στην ΕΕ ως μία υπερ-εθνική οντότητα όπου οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών έχουν χαλαρούς δεσμούς εκπροσώπησης με τις κοινωνίες τους εφόσον η νομιμοποίηση τους κατοχυρώνεται κυρίως από τις ενδοενωσιακές συμφωνίες. Στο βαθμό που οι εθνικές κυβερνήσεις είναι υπόλογες κατά κύριο λόγο, όχι στις θελήσεις και ανάγκες των πολιτών τους, αλλά στην ΕΕ, τα κόμματα αντί πολιτικού περιεχομένου και σκοπού προτείνουν τρόπους, χειρότερους ή καλύτερους, διακυβέρνησης ακόμα και αν, ή ειδικά όταν, η ενδοκαρτελική αντιπαράθεση του πολιτικού προσωπικού γίνεται εξαιρετικά οξεία επι του προσωπικού (Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 120, 175).

³ Ο όρος «κόμμα-καρτέλ» και η σχετική θεωρία εισήχθη στις πολιτικές επιστήμες από τους Richard Katz και Peter Mair αρχικά το 1995 και αναπτύχθηκε από τους ίδιους το 1995, 1996, 2009 και 2018. Για μια αναλυτική παρουσίαση της καρτελοποίησης του πολιτικού συστήματος στην Ευρώπη, Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 116-119 και συνοπτικά Μαυρής 2019, 2, υποσ. 2.

Ο ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση, η Αριστερά;

Εξετάζοντας το παράδειγμα του ΣΥΡΙΖΑ, θα επικεντρωθώ στις δύο μόνο πτυχές, που έθεσα προκαταρκτικά: 1. Αν υπήρχαν οι ιστορικές προϋποθέσεις για κυβερνώσα Αριστερά και 2. τις σχέσεις του με το κράτος.

Όσον αφορά στο πρώτο, κεντρικό παραμένει το περίφημο λενινιστικό πρόταγμα «της συγκεκριμένης ανάλυσης της συγκεκριμένης κατάστασης», δηλ. το κατά πόσο υπάρχει «[μ]ια κατάσταση κρίσης ή, κατ' ελάχιστο, μια σημαντική ανάπτυξη της κοινωνικής κινητοποίησης» και «[μ]ια πολιτική συμμαχία που μπορεί να στηρίζει μια κυβέρνηση που δεσμεύεται στην προοπτική μιας δυναμικής ρήξης με την υπάρχουσα κατάσταση των πραγμάτων» (Μπενσαΐντ στο Νταβανέλος 2020, 422)⁴. Αυτές οι προϋποθέσεις υπήρχαν, αν και η δεύτερη με τη μορφή ενός υβριδικού κόμματος που αρχικά περιλάμβανε δυνάμεις από την ακροαριστερά έως και παλαιά στελέχη του ΠΑΣΟΚ, με ανύπαρκτες όμως μαζικές οργανώσεις και χωρίς καμία κεντρική κατεύθυνση από την ηγετική ομάδα αυτοσυγκρότησης του κόμματος. Υπερίσχυσε ήδη η λογική του κοινοβουλευτισμού και η αναμονή της εξουσίας.

⁴ Το τρίτο κριτήριο που θέτει ο Μπενσαΐντ είναι «[ε]νας συσχετισμός δύναμης που θα επιτρέπει στους επαναστάτες ή να εγγυηθούν ότι οι μεταρρυθμιστές θα τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους ή, κατ' ελάχιστο, ότι θα υποχρεωθούν να πληρώσουν ακριβά την υποχώρησή τους» (422). Όπως σημειώνει και ο Αντώνης Νταβανέλος, το τρίτο κριτήριο δεν ίσχυσε με ευθύνες της Ριζοσπαστικής Αριστεράς, και θα προσέθετα και όχι μόνο. Το ίδιο ισχύει και για την αριστερή αντιπολίτευση εντός του ΣΥΡΙΖΑ, τους τότε «53».

Η ιστορική συγκυρία της ανόδου του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία σημαδεύτηκε από μια βαθύτατη κρίση πολιτικής εκπροσώπησης από το 2010 και μετά, που χαρακτηρίστηκε από μια ευρύτατη λαϊκή ριζοσπαστικοποίηση η οποία κατάφερε να ανατρέψει τις μέχρι το 2015 μνημονιακές κυβερνήσεις. «[Η] πολιτική της λιτότητας που εφαρμόσθηκε από το 2010... δεν κατάφερε ποτέ να κερδίσει την κοινωνική συναίνεση, παρά το γεγονός ότι τα κόμματα που τη διαχειρίσθηκαν, ψηφίστηκαν από ένα σημαντικό τμήμα του εκλογικού σώματος. Από την αρχή, η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης, απέναντι στις μνημονιακές πολιτικές παρέμεινε πλειοψηφικά αρνητική» (Μαυρής 2016α). Οι θεραπείες σοκ που επιβλήθηκαν, συνδυασμός σκληρής επιτήρησης και ελέγχου από την Τρόικα, η απώλεια της εθνικής/λαϊκής κυριαρχίας και η βίαιη εισαγωγή της βιοπολιτικής στο κοινωνικό σώμα άνοιξαν χώρο για τη δράση των καταπιεσμένων, υλοποιημένη σε δίκτυα αυτοοργάνωσης και αλληλεγγύης, μαζικές απεργίες και βεβαίως στο «κίνημα των πλατειών». Ο δικομματισμός απονομιμοποιείται στην κοινωνική συνείδηση ενώ «[μ]ια σημαντική μερίδα του κόσμου της μισθωτής εργασίας (εργατική τάξη και μισθωτή μικροαστική τάξη), καθώς και ένα τμήμα της αυτοαπασχόλησης» συμμετείχε στις μαζικές κινητοποιήσεις (Editorial 2019).

Ο ΣΥΡΙΖΑ, έχοντας δουλέψει συστηματικά με τα κινήματα, αλλά σεβόμενος την αυτονομία τους, εξέφρασε το αίτημα της δημοκρατίας, της αξιοπρέπειας ενός λαού, της αναδιανομής του πλούτου υπέρ των φτωχοποιημένων, μιας καλύτερης ζωής για τη νεολαία, εν τέλει της απελευθέρωσης από τα Μνημόνια. Η εκλογή του τον Ιανουάριο του 2015 προκάλεσε ένα τεράστιο κύμα συσπείρωσης (rally-effect) γύρω από τη νέα κυβέρνηση παρόμοιο με εκείνο των εκλογών του 1974 και του 1981 (Μαυρής 2016β). Όμως, και αυτό διαφάνηκε ήδη από το 2012-14, ο κυβερνών ΣΥΡΙΖΑ κατάφερε να απονευρώσει τα προ του 2015 κινήματα

διότι το αντίθετο θα σήμαινε μια στρατηγική ρήξης με την εισαγωγή ριζοσπαστικών μορφών (αυτό)οργάνωσης, τη λαϊκή κινητοποίηση και τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων σε επίπεδο βάσης (Κουβελάκης 2016). Αντ' αυτού, κυριάρχησε η λογική της ανάθεσης, του κοινοβουλευτισμού και της «παραγωγικής ανασυγκρότησης» αντί της «αναδιανομής». Και όμως το πρώτο εξάμηνο του 2015, με κορύφωση το μεγαλειώδες Δημοψήφισμα, η λαϊκή υποστήριξη υπήρξε συντριπτική με την κυβερνητική διαπραγμάτευση του χρέους να έχει την έγκριση του 58% (Μαυρής 2016β).

Όσον αφορά στη σχέση του κυβερνώντος ΣΥΡΙΖΑ με το κράτος προκαταρκτικά επισημαίνω ότι πόρρω απείχε από τη θέση του Πουλαντζά ότι «το να τοποθετηθεί το κόμμα στο πεδίο του κράτους δε σημαίνει καθόλου, ίσα ίσα μάλιστα, ότι πρέπει να υιοθετήσει την υλικότητα του μηχανισμού, αντιγράφοντας το διοικητικό μοντέλο του κράτους ή ταυτίζόμενο με εκείνο» (64-65). Το αντίθετο συνέβη στη διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, η οποία κατεγράφη στα δεξιά του ευρωκομμουνισμού. Η έλλειψη της ταυτόχρονης στήριξής του στα «κοινωνικά κινήματα της βάσης, στην προώθηση φυτώριων άμεσης δημοκρατίας, μ' άλλα λόγια η στήριξη στους λαϊκούς αγώνες που πάντα υπερβαίνουν το κράτος» (Πουλαντζάς 1980, 65) και ο αυτοπεριορισμός του στο πεδίο του κράτους, αποδεικνύει την ορθότητα της προειδοποίησης του Πουλαντζά περί του αναπόφευκτου γλιστρήματος στη σοσιαλδημοκρατία, αν αυτή η προειδοποίηση δεν εισακουσθεί.

Ο ΣΥΡΙΖΑ έγινε καθεστωτικό κόμμα διότι εφάρμοσε το Μνημόνιο, δηλ. ένα ισχυρότατο πλέγμα σχέσεων συνολικής υποταγής των υπαλλήλων τάξεων και μεγάλων τμημάτων της «παραδοσιακής» μεσαίας τάξης στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο και τη ντόπια ολιγαρχία. Παράλληλα, στο πολιτειακό και νομοθετικό, αναιρείται η ίδια η

κοινοβουλευτική διαδικασία εφόσον τα νομοσχέδια πριν κατατεθούν έπρεπε να περνούν από την κρησάρα των δανειστών. Στο ιδεολογικό, ο ΣΥΡΙΖΑ τα κατάφερε εξαιρετικά σε αυτό που απέτυχαν τα παραδοσιακά κόμματα: να νομιμοποιήσει το TINA στη λαϊκή συνείδηση, κάτι που οδήγησε νομοτελειακά στη δεξιά στροφή του εκλογικού σώματος το 2019.

«Μετά το Δημοψήφισμα του 2015, η σημαντική κάμψη της κομματικής ταύτισης με τον ΣΥΡΙΖΑ αποδεικνύει πόσο γρήγορα χαλάρωσαν οι ανολοκλήρωτες σχέσεις εκπροσώπησης, που ως νεοπαγές κόμμα διαμόρφωσε με το αντιμνημονιακό κοινωνικό μπλοκ, στην περίοδο της κρίσης» (Μαυρής 2019, 6). Αυτό ήταν μια προδιαγεγραμμένη πορεία άρρηκτα συνδεδεμένη με την καρτελοποίηση του κόμματος, που εκδηλώνεται αφενός στην ενσωμάτωση του κόμματος στο κράτος, δηλ. στην εργαλειακή άποψη του ΣΥΡΙΖΑ για το κράτος και, αφετέρου, στην εγγενή στο εν λόγω φαινόμενο απο-ιδεολογικοποίηση του ως κόμμα της Αριστεράς. Ας θυμηθούμε το άρθ. 27 του Καταστατικού: «Ο ΣΥΡΙΖΑ, ως μαζικό δημοκρατικό κόμμα της Αριστεράς, στηρίζεται στις κοινωνικές δυνάμεις και δεν εξαρτά την επιβίωσή του από κάθε είδους σχέση με τους κρατικούς μηχανισμούς»⁵. Έγινε ακριβώς το αντίθετο: «Η μεταφορά κομματικών στελεχών σε ‘θέσεις ευθύνης’ εμφανίζεται αναγκαία δεδομένων των αναγκών. Καθόλου τυχαία ήδη . . . η στελέχωση αυτή γίνεται . . . στη βάση όσων είναι φορείς της λογικής της πάση θυσία διαχείρισης. Η δε ενσωμάτωση του κράτους στο κόμμα ήδη έχει επισυμβεί . . . μέσα από τη συρρίκνωση των κομματικών δημοκρατικών λειτουργιών και εκλεγμένων οργάνων από την παράλληλη και αδιάφανή δράση του πραγματικού κέντρου αποφάσεων, [δηλ.] του πρωθυπουργού και

⁵ Για μια αναλυτική ερμηνεία του φαινομένου, Μαυρής 2020.

του περιβάλλοντός του» (Βελισσαρίου 2015). «Η ΚΕ που εκλέχθηκε στο 20 Συνέδριο του κόμματος, τον Οκτώβριο του 2016, αριθμεί 151 μέλη. Από αυτά ... 7 στα 10 (ποσοστό 68%) ανέλαβαν στην περίοδο 2015-2019 κάποια κυβερνητική/κρατική θέση» (Μαυρής 2019). Η διαδικασία της απολιτικοποίησης, ταυτόσημης με την ιδεολογική αφυδάτωση του ΣΥΡΙΖΑ, εφόσον η «ιδεολογία ενός καθεστωτικού κόμματος δεν είναι παρά η κρατική και, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η μνημονιακή» (Βελισσαρίου 2015), αναδείχθηκε περίτρανα στη μετά τη διάσπαση του 2015 λειτουργία-μπετόν της ΚΟ. Στην ολότητά της ψήφισε το απεχθές 3^ο Μνημόνιο, αντλώντας εν τέλει τη νομιμοποίησή της από την ΕΕ μαζί με όλα τα μνημονιακά κόμματα στην «πιο απότομη και χρονικά συμπυκνωμένη ‘σύγκλιση των κομμάτων στην κορυφή’, που έχει συμβεί ποτέ στο ελληνικό κομματικό σύστημα» (Μαυρής 2019). Και εδώ εγγράφεται ένα άλλο στοιχείο της καρτελοποίησης του πολιτικού συστήματος, που υπερ-οξύνεται στον ΣΥΡΙΖΑ ως Αξιωματική Αντιπολίτευση, δηλ. η δυσδιάκριτη διάκριση μεταξύ των κομμάτων εντός και εκτός κυβέρνησης (Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 117) — «όλοι ίδιοι είναι».

Παρά την εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ τον Σεπτεμβρίου 2015, ψήφος 2^{ης} ευκαιρίας, η πτωτική του πορεία είχε ήδη ξεκινήσει. Η σχέση του με τις κυριαρχούμενες τάξεις «διερράγη ανεπανόρθωτα» ως συνέπεια της τραγικής διάψευσης των λαϊκών προσδοκιών μετά το Δημοψήφισμα ενώ «η κομματική ταύτιση των εκλογέων του επέστρεψε, σταδιακά, στα προ του 2012 επίπεδα» (Μαυρής 2016α).

Είναι τραγική ειρωνεία το ότι η επανεκλογή του, η οποία αποτιμήθηκε από το εν λόγω κόμμα ως η θεαματική ανανέωση της λαϊκής εμπιστοσύνης, στην πραγματικότητα υπήρξε ο θρίαμβος του TINA, που όμως εκδικητικά στράφηκε κατά του ίδιου του ΣΥΡΙΖΑ με την εκλογική κυριάρχηση της ΝΔ και όλου του δεξιού πολιτικού φάσματος. Οι

πολίτες, ήδη πεισμένοι ότι δεν υπάρχει διέξοδος, το 2019 απλώς διάλεξαν τον πλέον αυθεντικό εκφραστή του δόγματος αυτού. Εν ολίγοις, η μνημονιακή πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ έδωσε την ιστορική ευκαιρία της επανα-νομιμοποίησης της ΝΔ, ενώ ο σημερινός ΣΥΡΙΖΑ αγωνίζεται να πείσει για τις δυσδιάκριτες διαφορές του με την κυβέρνηση. Όμως είναι σαφές ότι το πρωταρχικό και μόνο κίνητρο της ηγεσίας του αλλά και συνολικά του πολιτικού του προσωπικού, σε ένα απολύτως αρχηγικό πλέον κόμμα, είναι η εξουσία. Από αυτό συνάγεται και το μετριοπαθές κεντροαριστερό προφίλ με στόχο το/τη ψηφοφόρο του μεσαίου χώρου σε μια πολιτική που καθορίζεται εξ ολοκλήρου από την κοινή γνώμη («public-opinion driven» politics) και τα δημοσκοπικά δεδομένα («poll-driven») (Bickerton και Invernizzi Accetti 2021, 48). Το κενό αριστερής εκπροσώπησης, που άνοιξε νομοτελειακά η συνθηκολόγηση του ΣΥΡΙΖΑ, ήρθε όμως να καταλάβει το ΜέΡΑ25 μαζί με την ελπίδα της ανατροπής που αυτό με συνέπεια υλοποιεί.

Βιβλιογραφία

- Bickerton, Christopher J. and Carlo Invernizzi Accetti. *Technopopulism: The New Logic of Democratic Politics*. Oxford: Oxford UP, 2021
- Carnoy, Martin. [1984] 1990. *Κράτος και πολιτική θεωρία*. Μετάφραση Σούλα Παπαϊωάννου. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Editorial. 2019. «Αλλαγή σκηνικού στο ίδιο έργο;». Θέσεις (148).
http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1652&catid=167&Itemid=113
- Poulantzas, Nicos. 2008. *The Poulantzas Reader: Marxism, Law and the State*, επιμέλεια James Martin. London: Verso. 334-360.
- Velissariou, Aspasia. 2018. “Refugees in Greece: the Greeks as ‘refugees’». *Global Discourse*. 12 Jul 2018. DOI: 10.1080/23269995.2018.1461436. 1-17.
- Βελισσαρίου, Σίσσυ. 2015. «Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς; 'Οπως λέμε 'χαμία σχέση' ». alterthess. <https://alterthess.gr/synaspismos-rizospastikis-aristeras-opos-leme-kamia-schesi-tisisssys-velissarioy/>
- Kouvelakis, Stathis. 2016. “SYRIZA’s Rise and Fall,” *New Left Review* 97. <https://newleftreview.org/issues/ii97/articles/stathis-kouvelakis-syriza-s-rise-and-fall>
- Mavridis, Giannis. 2016a. «Άνοδος και Πτώση. Η εκλογική επιρροή του ΣΥΡΙΖΑ πριν και μετά το Δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015». Τετράδια 66-67 (2016-2017). 93-104.
https://www.mavris.gr/4876/rise_and_fall/.

Πρέπει η Αριστερά να κυβερνάει; Μαθήματα από την πρόσφατη ελληνική εμπειρία

Μαυρής, Γιάννης. 2016β. «Το ελληνικό δημοψήφισμα του 2015: 'δημοκρατική στιγμή' (ή) (και) κύκνειο άσμα της μεταπολιτευτικής δημοκρατίας». <http://www.mavris.gr/4846/greek-referendum-2015/>

Μαυρής, Γιάννης. 2019. «ΣΥΡΙΖΑ, Κόμμα, Κράτος».

https://www.mavris.gr/?post_date=2019-01-01+2019-12-31.

Μαυρής, Γιάννης. 2020. "Το νέο κόμμα-καρτέλ. Ο ΣΥΡΙΖΑ στην περίοδο 2015-2019." Στο 2015-2019. Ο Σύριζα στην Κυβέρνηση. Η Αριστερά; επιμέλεια Χρήστος Λάσκος και Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος. Αθήνα: Τόπος. 369-87.

Νταβανέλος, Αντώνης. 2020. «Πώς φτάσαμε εδώ;». Στο 2015-201. Ο ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση. Η Αριστερά; επιμέλεια Χρήστος Λάσκος και Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος. Αθήνα: Τόπος. 411-422.

Παπακωνσταντίνου, Πέτρος. 2013. Η κρίση, η Αριστερά, η εξουσία: Η μεγάλη πρόκληση. Αθήνα: Διβάνης.

Πουλαντζάς, Νίκος. 1980. «Η κρίση των κομμάτων». Αλτουσέρ, Μπαλιμπάρ, Πουλαντζάς, Εντελμάν. Συζήτηση για το κράτος. Μετάφραση Αντρέας Χρυσικόπουλος και Δημήτρης Ψαρράς. Αθήνα: ΑΓΩΝΑΣ. 51-76.

méta Working Papers

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, *méta Working Papers*, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures – be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of postcapitalism-oriented thinkers.

It has been noted that it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism, invoking the need for serious reflection on the end of the existing order and a transition to a postcapitalist way of life. Yet the future of the world economy is but one of the aspects of postcapitalism. After all, capitalism itself might be *prima facie* an economic system, but it has evolved into a comprehensive political, cultural, anthropological and international order. Postcapitalism, however it might evolve, is not merely the modification of an economic system; it will prove to be a new political, cultural, anthropological, civilisational paradigm – a new era indeed. A dystopian one, a utopian one, or anything in between. And the turbulences of the gradual transition are to be witnessed by all. The oligarchic decline of liberal democracy engenders countless variations of authoritarian tendencies; the supply chain of tributes for the global minotaur are increasingly interrupted; novel desiderata for emancipation are articulated; the chasms between megacities and provinces nurture silent, cold civil wars; the emergence of a non-Anglophone, non-Atlantic, non-liberal, non-bipartisan state as the planet's largest economy is just around the corner, overturning a two-centuries-old order; the changes in global demography and geopolitics are vertiginous; climate change is threatening our very existence. Transformations of gigantic proportions radically reshape the world before our very eyes.

With social sciences and the humanities as our main launching pad, disciplines that are of interest to the *méta Working Papers* series include, but are not limited to, political economy, political science and international relations, history of ideas, sociology, law, religious studies, innovation and governance, area studies, and so on – provided that the research in question is of relevance to a *lato sensu* postcapitalist enquiry.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. References should follow the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of *méta Working Papers*' contents, which reflect the views only of the authors, and *méta* cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralexis@metacpc.org, with 'm^éta Working Papers Submission' on the subject line.